

PRÍRODNÁ REZERVÁCIA ŤAHAN

NATURA 2000 je názov sústavy chránených území, ktorá má zabezpečiť ochranu najvzácnejších a najviac ohrozených druhov voľne rastúcich rastlín, voľne žijúcich živočíchov a prírodných biotopov vyskytujúcich sa na území štátov Európskej únie a prostredníctvom ochrany týchto druhov a biotopov zabezpečiť zachovanie biologickej rôznorodosti v celej Európskej únii.

ÚZEMIE EURÓPSKEHO VÝZNAMU

PRÍRODNÁ REZERVÁCIA ŤAHAN

Územie európskeho významu – Prírodná rezervácia Ťahan bolo vyhlásené Vyhláškou Krajského úradu životného prostredia v Banskej Bystrici č. 4/2012 z 5. apríla 2012.

Predstavuje ucelený komplex lesných biotopov s dominantným zastúpením dubovo-cerových a dubovo-hrabových lesov v panónskom bioregiónu. Nachádza sa v Banskobystrickom kraji, v okrese Rimavská Sobota, v katastrálnych územiach Sútor a Tomášovce. Zahŕňa väčšiu časť samostatného lesného komplexu južne od mestskej časti Bakta, približne 6 km juhovýchodne od Rimavskej Soboty. Rozloha územia je 309,1059 ha a nadmorská výška sa pohybuje od 230 do 290 m n.m.

OCHRANA ÚZEMIA

Územie Prírodnej rezervácie (PR) je rozdelené na 2 zóny – A a D. V zóne A je platný piaty stupeň ochrany a je tu vylúčená hospodárska činnosť. Výmera tejto časti je však len veľmi malá – 6,05 ha, čo predstavuje približne 2 % z celkového územia. Na ostatnej ploche, v zóne D je platný druhý stupeň ochrany v zmysle zákona NR SR č. 543/2002 Z.z. o ochrane prírody a krajiny v znení neskorších predpisov. Z európsky významných druhov rastlín je tu predmetom ochrany črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*), zo živočíchov európskeho významu roháč obyčajný (*Lucanus cervus*) a fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*). Z biotopov európskeho významu sú to Ls3.4 Dubovo-cerové lesy – 91M0.

Hlavným cieľom ochrany územia je zachovanie a zlepšenie stavu biotopov a druhov európskeho významu.

Označenie PR, foto: Péliová, M.

PRÍRODNÉ POMERY ÚZEMIA

Geologická, geomorfologická a hydrologická charakteristika

Geologické podložie je priradené k Lučeneckému súvrstviu a je tvorené vápnitými siltami a siltovcami s polohami piesku, ílu a organodetritických vápencov. V okolí vodných tokov prevládajú fluviaľne, hlinitopiesčité a štrkovité sedimenty nív a potokov.

Podľa geomorfologického členenia patrí územie do subprovincie Vnútorých západných Karpát, oblasti Lučenecko-košickej znížiny, orografického celku Juhoslovenská kotlina, podcelku Rimavská kotlina, časti Valická pahorkatina. Z hľadiska typu reliéfu patrí územie do silne členitých kotlinových pahorkatín. Územie je odvodňované Ťahanským potokom a jeho bezmenným ľavostranným prítokom, ktorý sa v obci Martinová vlieva do rieky Rimava a hydrologicky spadá do povodia rieky Slaná.

Interiér dubín, foto: Péliová, M.

CHARAKTERISTIKA VEGETÁCIE

Územie predstavuje komplex biotopov dubových a dubovo-hrabových lesov. Najviac zastúpený je biotop európskeho významu Ls3.4 Dubovo-cerové lesy – 91M0, ktorý sa vyskytuje na viac ako 70 % územia. Približne 25 % územia je tvorené biotopom národného významu Ls2.1 Dubovo-hrabové lesy karpatské a na plošne najmenej časti sa vyskytuje biotop európskeho významu Ls3.2 Teplomilné ponticko-panónske dubové lesy na spraši a piesku – 91I0* (mapovanie lesných biotopov r. 2014, Slezák, M.).

Črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*)
foto: Péliová, M.

Väčšina lesných porastov má podobný charakter, v drevinovom zložení sa percentuálne strieda dub cerový (*Quercus cerris*) / hrab obyčajný (*Carpinus betulus*) / dub zimný (*Quercus petraea* agg.) / dub letný (*Quercus robur* agg.). Pestrejšie druhové drevinové zloženie s výraznejším zastúpením krovín je viazané na okrajové časti a presvetlené hrebienky. Z drevín má vyššie zastúpenie aj javor poľný (*Acer campestre*), z krovín je načastejšie zob vtáčí (*Ligustrum vulgare*). Ďalej sú v lesných biotopoch zastúpené aj: javor tatarský (*Acer tataricum*), jarabina brekyňová (*Sorbus torminalis*), hlohy (*Crataegus monogyna*, *C. laevigata*).

ta), bršleny (*Euonymus europaeus*, *E. verrucosus*), svíb krvavý (*Swida sanguinea*), čerešňa vtáčia (*Cerasus avium*), ruža šípová (*Rosa canina* agg.), slivka trnková (*Prunus spinosa*), hruška planá (*Pyrus communis*), borovica lesná (*Pinus sylvestris*), drieň obyčajný (*Cornus mas*), lieska obyčajná (*Corylus avellana*) a iné.

Na území prírodnej rezervácie sa nachádza niekoľko lokalít chráneného a európsky významného rastlinného druhu – **črievičník papučkový** (*Cypripedium calceolus*). Vyskytuje sa hlavne na pätách svahov s južnou, juhovýchodnou, juhozápadnou a západnou expozíciou. Jeho početnosť na jednotlivých lokalitách sa pohybuje od niekoľkých kusov až po vyše dvesto jedincov. Najväčšia populácia sa vyskytuje v bezzásahovej A zóne.

Črievičník papučkový je trváca 20-60 cm vysoká bylina s 3-5 široko vajcovitými až podlhovastými listami rastúcimi na stonke striedavo. Rozkonárením podzemku často vytvára bohaté trsy. Na jednej byli je 1 -2 (niekedy aj viac) kvetov, ktoré sú cca 4 cm dlhé, červenohnedé, s vydutým žltým papučkovitým pyskom bez ostrohy. Kvitne v máji až júli, rastie v listnatých (na Slovensku predovšetkým v bukových) a zmiešaných lesoch, na ich okrajoch, v krovinách, od pahorkatín až do horského stupňa. Uprednostňuje vápny podklad. Semená po vyklíčení vyrastú na povrch až po niekoľkoročnej (cca 4 roky) symbióze s hubami (mykoríza) – tieto zabezpečujú mladšej rastline potrebné živiny. Rastlina prvýkrát zakvitne až po 10 rokoch. Kvet funguje ako pasca na hmyz – po spadnutí do vnútra zabezpečí opelenie rastliny.

Prilbovka červená (*Cephalanthera rubra*),
foto: Péliová, M.

z čeľade vstavačovitých (*Orchidaceae*) – vstavač purpurový (*Orchis purpurea*), krušík drobnolistý (*Epipactis microphylla*), krušík modrofialový (*Epipactis purpurata*), krušík širokolistý (*Epipactis helleborine*), prilbovka červená (*Cephalanthera rubra*), prilbovka biela (*Cephalanthera damasonium*).

V zóne A sa vyskytuje tiež populácia chráneného a zraniteľného rastlinného druhu – kosatec dvojfarebný (*Iris variegata*), ktorý však dlhodobo nekvitne, pravdepodobne vzhľadom na nevyhovujúce svetelné podmienky – vysoké zatienenie drevinami.

Ide o najjužnejší výskyt *Cypripedium calceolus* v lesoch v rámci stredoslovenského regiónu.

Na lesné biotopy je viazaný aj výskyt ďalších chránených a v rôznych kategóriách ohrozených druhov

Prilbovka biela (*Cephalanthera damasonium*)
foto: Péliová, M.

ZOOLOGICKÁ CHARAKTERISTIKA

Cieľovými druhmi živočíchov európskeho významu vyskytujúcimi sa v území sú **roháč obyčajný** (*Lucanus cervus*) a **fuzáč veľký** (*Cerambyx cerdo*).

Roháč obyčajný je najväčší vo voľnej prírode sa vyskytujúci druh chrobáka na Slovensku s typickým pohlavným dimorfizmom. Samičky sú 35 – 90 mm dlhé a na hlave majú veľké, na konci rozvetvené hryzadlá, ktoré tvoria približne 1/3 dĺžky ich tela. Samičky sú 25 – 50 mm veľké, hryzadlá majú oveľa menšie. Obe pohlavia sú celkovo sivočiernej farby, hryzadlá a krovky majú gaštanovohnedé. Roháče žijú v starých listnatých, hlavne svetlých dubových lesoch, ale aj na pasienkoch so solitérnymi listnatými stromami, v starých parkoch a záhradách. Imága (dospelé jedince) sa objavujú v máji a v júni. Pária sa za teplých letných dní, kedy často na kmeňoch starých stromov môžeme vidieť samčekov bojovať o priazeň samičky. Samičky kladú vajíčka do práchnivejúcich kmeňov starých stromov (hlavne duby, gaštany, jasene, čerešne a bresty). Larvy sa tu vyvíjajú viac rokov a živia sa práchnivejšími časťami stromov. Kuklia sa v zemi v blízkosti stromov. Imága sa liahnu na jeseň a zo schránky vyliezajú až na jar v ďalšom roku ich života. Dospelé jedince sa živia miazgou, šťavou poranených stromov.

Roháč obyčajný (*Lucanus cervus*), foto: Cséfalvay, R.

Fuzáč veľký je druhý najväčší fuzáč žijúci na území Slovenska. Je veľký 24 – 53 mm, celý leskločierny okrem koncov kroviek, ktoré má hnedé až červenohnedé. Tykadlá samčekov sú dvakrát dlhšie ako telo, tykadlá samičiek sú kratšie a siahajú približne po koniec kroviek. Samičky kladú vajíčka do štrbín v kôre stojacich starých, ale živých dubov, najčastejšie na slnkom osvietenej strane kmeňov a hrubších konárov stromov (vzácnejšie kladú vajíčka aj do iných listnatých drevín). Larvy sa vyvíjajú viac rokov, najprv žijú pod kôrou, kde aj prezimujú. V druhom roku života sa začínajú živiť lykom, zavrtávajú sa hlbšie do dreva, kde druhý krát prezimujú. V treťom roku sa dospelá larva kuklí hlboko v dreve. Vtedy ich veľkosť môže dosiahnuť až 70 – 90 mm. Veľké, hákovito stočené komôrky v dreve sú typickým a jednoznačným dôkazom výskytu živočicha na lokalite. Imágo ešte raz prezimuje v dreve. Dospelých jedincov môžeme v prírode pozorovať v mesiacoch máj až september. Živia sa miazgou poranených stromov, cez deň sa zdržujú v korunách stromov. Aktívne sú hlavne večer a v noci.

Fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*), foto: Cséfalvay, R.

ĎALŠIE VÝZNAMNÉ DRUHY ÚZEMIA

Staré, štrukturované lesné porasty (porasty s výskytom dostatočného množstva odumretej ležatej drevnej hmoty, stojatých, suchých stromov a obzvlášť hrubých stromov, porasty s výskytom krovinnej etáže) sú vhodným biotopom pre široké spektrum živočíchov. Z

Lokálny výskyt starých dubov v území, foto: Péliová, M.

chrobákov sú takéto lesné porasty v PR biotopom aj pre kováčika fialového (*Limoniscus violaceus*) a plocháča červeného (*Cucujus cinnaberinus*) – druhy európskeho významu. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že čím starší a štrukturovanejší je lesný biotop, tým je jeho druhová bohatosť väčšia. Významnou skupinou vekovo starších lesov z triedy vtákov sú tu dutinové hniezdiče ako napr. sova lesná (*Strix aluco*), ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), ďateľ čierny (*Dryocopus martius*), žlna zelená (*Picus viridis*), muchárik bieločrý (*Ficedula albicollis*), muchár sivý (*Muscicapa striata*) a kôrovník krátkoprstý (*Certhia brachydactyla*). Na vyššiu hustotu krovinnej etáže resp. mladých jedincov stromov poukazuje aj prítomnosť penice čiernehohlavej (*Sylvia atricapilla*). Vo vlhších, okrajových častiach lesa resp. v brehových porastoch s krovinovým lemom môžeme zaznamenať výskyt slávika krovinového (*Luscinia megarhynchos*) a svrčiaka riečneho (*Locustella fluviatilis*). V mladých dubových a dubovo-hrabových lesoch je bežným, a vo všeobecnosti podľa spevu ľahko určiteľným druhom kolibkárík čipčavý (*Phylloscopus collybita*). Významnou skupinou lesných živočíchov s nočnou aktivitou v starších lesoch sú netopiere, napr. netopier veľkouchý (*Myotis bechsteini*), netopier čierny (*Barbastella barbastellus*), netopier hrdzavý (*Nyctalus noctua*), z hlodavcov napr. pľch sivý (*Glis glis*) a zo šeliem napr. kuna lesná (*Martes martes*).

Umelo vybudované jazierka na okraji lesných porastov sú významným reprodukčným biotopom obojživelníkov, hlavne zelených skokanov, skokana štíhleho (*Rana dalmatina*) a potravným biotopom užovky obojkovej (*Natrix natrix*). V periodických mlákach na vlhkých lúkach sa vyskytuje aj kunka červenobruchá (*Bombina orientalis*).

Ďateľ prostredný (*Dendrocopos medius*), foto: Fiala, J.

NELESNÁ VEGETÁCIA – LÚKY A MOKRADE

Súčasťou územia sú aj dve doliny (spolu 20,12 ha) – Ťahanská dolina a Malá Ťahanská dolina – s nelesnou vegetáciou, ktorá je zastúpená prevažne Nížinnými a podhorskými kosnými lúkami (biotop európskeho významu 6510). Pravidelným kosením sú tieto lúky udržiavané v priaznivom stave, čo sa odráža na pestrosti zastúpených druhov. Z tráv tu rastú druhy ako ovsík obyčajný (*Arrhenatherum elatius*), lipnica lúčna (*Poa pratensis*), kostrava lúčna (*Festuca pratensis*), stoklas mäkký (*Bromus hordeaceus*). Bohato je tiež zastúpená skupina pestro kvitnúcich bylín, napr. ďatelina lúčna (*Trifolium pratense*), ľadenec rožkatý (*Lotus corniculatus*), zvonček konáristý (*Campanula patula*), mrkva obyčajná (*Daucus carota*). Na vlhších stanovištiach prístupujú druhy ako hrachor lúčny (*Lathyrus pratensis*), iskerník plazivý (*Ranunculus repens*).

Ťahanská dolina, foto: Péliová, M.

Menším podielom sú zastúpené aj Psiarkové aluviálne lúky (biotop národného významu Lk7), tieto sú charakteristické druhmi ako psiarka lúčna (*Alopecurus pratensis*), ostrica líščia (*Carex vulpina*), kukučka lúčna (*Lychnis flos-cuculi*), nátržník plazivý (*Potentilla reptans*). Taktiež Podmáčané lúky horských a podhorských oblastí (biotop národného významu Lk6) sú na podmáčaných stanovištiach viditeľné, prítomné sú angelika lesná (*Angelica sylvestris*), ostrica trsnatá (*Carex cespitosa*), túžobník brestový (*Filipendula ulmaria*), pichliač sivý (*Cirsium canum*).

V Ťahanskej doline sú umelo vybudované 2 malé jazierka, kde môžeme pozorovať komplex mokraďových biotopov, zastúpená je Vegetácia vysokých ostríc (biotop národného významu Lk10), Prirodené eutrofné a mezotrofné stojaté vody s vegetáciou plávajúcich a/alebo ponorených cievnatých rastlín typu Magnopotamion alebo Hydrocharition (biotop európskeho významu 3150), Spoločenstvá bylín a šachorín eutrofných mokradí s kolísajúcou vodnou hladinou (biotop národného významu Vo8). Rastú tu druhy ako ostrica Buekova (*Carex buekki*), ostrica

pobrežná (*Carex riparia*), čistec močiarny (*Stachys palustris*), kosatec žltý (*Iris pseudacorus*), vrbica vrboľistá (*Lythrum salicaria*), lipkavec močiarny (*Galium palustre*), kostihoj lekársky (*Symphytum officinale*), praslička močiarna (*Equisetum palustre*). Časť mokradí je tvorená aj krovinovou vegetáciou, rastie tu vrba sivá (*Carex cinerea*), vrba purpurová (*Salix purpurea*), vrba krehká (*Salix fragilis*), krušina jeľšová (*Frangula alnus*). Priamo na hladine vody, prípadne s trvalou hladinou stagnujúcej vody môžeme vidieť druhy ako žaburinka menšia (*Lemna minor*), močiarka (*Batrachium* sp.), bahnička močiarka (*Eleocharis palustris*), psiarka kolienkatá (*Alopecurus geniculatus*).

V Malej ľahanskej doline je charakter lúk silne ovplyvnený využívaním ľudí – aluviálne lúky boli v minulosti rozorané, časť stále slúži ako poličko pre zver, časť je zatrávnená, rastie tu však množstvo ruderálnych a niekoľko invázných druhov.

Hrozbou pre poloprírodný charakter a priaznivý stav biotopov je predovšetkým nevhodný spôsob využívania aluviálnych lúk v PR Ťahan.

Brehová vegetácia v okolí vodných tokov je zachovaná len na malej časti.

Malá ľahanská dolina, foto: Péliová, M.

Mokradňová vegetácia s porastom krovin, Ťahanská dolina
foto: Péliová, M.

POĽOVNÍCTVO NA ÚZEMÍ PRÍRODNEJ REZERVÁCIE

Celé územie PR Ťahan patrí do poľovného revíru Peséta - Teháň, ktorý spadá do srnčej poľovnej oblasti. Užívateľom poľovného revíru sú Lesy SR š.p.. Hlavným druhom poľovnej zveri je tu srnčia zver, ale vyskytuje sa tu aj jelenia, danielia a diviacia zver a z malej zveri zajac poľný a bažant poľový.

Posed, Ťahanská dolina, foto: Péliová, M.

Krmelce, Malý Ťahan, foto: Péliová, M.

Poľovný revír je pomerne dobre zazverený, no napriek tomu tu k veľkým škodám na lesných a poľnohospodárskych pozemkoch nedochádza. Poľovnícke zariadenia - posedy, krmelce, soliská, ktoré sa v chránenom území nachádzajú v súčasnom rozsahu nemajú negatívny vplyv na priaznivý stav biotopov a chránené druhy rastlín a živočíchov.

LESNÉ HOSPODÁRSTVO V ÚZEMÍ

Všetky lesné porasty v prírodnej rezervácii sú zaradené do kategórie hospodárskych lesov a činnosti v nich sú vykonávané v zmysle programu starostlivosti o lesy (PSL) pre LC Lesy Rimavská Sobota, s platnosťou na roky 2007-2016. Všetky lesné pozemky obhospodaruje vlastník pozemkov – Lesy SR, š.p. B. Bystrica, OZ Rimavská Sobota, Lesná správa Rimavská Sobota.

Približne na 50 % plochy lesných porastov sú v pláne hospodárskych opatrení programu starostlivosti o lesy predpísané výchovné ťažby. Až 70 % lesných porastov je vo veku 80-100 rokov,

čo znamená, že sa dostávajú do veku začatia obnovných ťažieb. Celkove lesný komplex zaberá 24 lesných porastov, pri troch porastoch sa jedná len o ich časť.

Zo skupiny lesných typov prevláda *Fageto-Quercetum* – lesný typ 2306 Lipnicová bukovaná dúbava s chlpaňou, 2315 podsvahová (deluviálna) nitrofilná bukovaná dúbava a 2310 Bukovaná dúbava ťažkých pôd s ostricou horskou. Zo skupiny lesných typov *Carpineto-Quercetum* je to lesný typ 1307 Mrvicová hrabová dúbava na spraši.

VPLYV HOSPODÁRSKÝCH ČINNOSTÍ NA STAV BIOTOPOV A DRUHOV V ÚZEMÍ PR

Absencia krovinej etáže, foto: Péliová, M.

Za negatívum doterajšieho hospodárenia možno považovať pre štruktúru biotopu menej vhodné spôsoby hospodárskych zásahov (predovšetkým spôsob obnovnej ťažby) a zalesňovanie geograficky nepôvodnými drevinami – vnášanie druhov ako borovica lesná, smrek obyčajný, smrekovec opadavý, buk lesný (vo väčšom množstve), či dub červený. Súčasný rozsah zastúpenia týchto drevín však nemá na stav lesných biotopov v území výraznejší negatívny vplyv.

Veľkým potenciálnym rizikom je lokálny výskyt nepôvodného agáta bieleho (*Robinia pseudoacacia*), resp. jeho výskyt v blízkom okolí prírodnej rezervácie a pajaseňa žliazkatého (*Ailanthus altissima*) z lokalít v širšom okolí PR. Expanzívnym rozširovaním agáta sú ohrozené prirodzené areály pôvodných biotopov aj celková biodiverzita územia.

Najvýznamnejšou činnosťou v území, ktorou je možné ovplyvňovať stav lesných biotopov je lesohospodárska činnosť. Keďže sa jedná o hospodárske lesy, tieto činnosti do veľkej miery dlhodobovo ovplyvňujú vekovú, vertikálnu a horizontálnu štruktúru biotopu, druhové zloženie, výskyt tzv. cenných listnáčov resp. iných drevín, množstvo tzv. mŕtveho dreva a v neposlednom rade tiež rozširovanie nepôvodných druhov.

Vnášanie nepôvodných drevín – borovice, foto: Péliová, M.

Ponechávanie odumretého dreva – tzv. ležanina
foto: Péliová, M.

CIELE OCHRANY BIOTOPOV A DRUHOV V ÚZEMÍ

Za ciele ochrany možno považovať všetky opatrenia, ktoré smerujú k zlepšeniu stavu biotopov a druhov vyskytujúcich sa v území. Ide predovšetkým o usmernenie lesohospodárskej činnosti, pričom rámcovými opatreniami sú najmä tieto:

- pri obnove lesných porastov uplatňovať menej intenzívne spôsoby: účelový hospodársky spôsob alebo maloplošnú formu podrastového hospodárskeho spôsobu vo viacfázovej obnove s menšími výmerami obnovných prvkov;
- podporovať v prirodzenom zmladení zastúpenie dubov a celkove z dlhodobého hľadiska cielene obnovovať pôvodné druhové zloženie lesných biotopov;
- zvyšovať podiel stromov starších ako 100 rokov;
- ponechávať dostatočné množstvo stojacich stromov a dožitie, odumretej stojacej drevnej hmoty a ležaniny;

Dubovo-cerové lesy, foto: Cséfalvai, R.

- spoločenstvá lúk obhospodarovať kosením;
- zamedziť rozorávaniu lúk v dolinách PR;
- vylúčiť používanie prípravkov na ochranu rastlín;
- zabezpečiť starostlivosť o krmoviská, ktoré sú často zdrojom šírenia invázných a ruderalných druhov;
- pravidelný monitoring druhov a biotopov európskeho a národného významu;
- doplnenie predmetov ochrany na základe monitoringu biotopov a druhov.

ZOZNAM BIOTOPOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU, KTORÉ SÚ PREDMETOM OCHRANY

Lesné biotopy

Dubovo-cerové lesy (91M0)

ZOZNAM DRUHOV EURÓPSKEHO VÝZNAMU, KTORÉ SÚ PREDMETOM OCHRANY

Vyššie rastliny

črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*)

Chrobáky

roháč obyčajný (*Lucanus cervus*)

fuzáč veľký (*Cerambyx cerdo*)

KONTAKTNÉ ADRESY

Štátna ochrana prírody
Správa Chránenej krajinej oblasti Cerová vrchovina
Železničná 31, Rimavská Sobota
www.sopsr.sk
www.cerovavrchovina.eu

Autori textov: pracovníci Správy CHKO Cerová vrchovina, Roman Cséfalvay

Autori fotografií: archív Správa CHKO Cerová vrchovina, Cséfalvay, R., Péli, J.

Vydala: © Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica v roku 2015 v rámci projektu „Vypracovanie programov starostlivosti o vybrané chránené územia zahrnuté v sústave NATURA 2000“, ktorý je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Životné prostredie

Náklad: 3000 kusov

ISBN: 978-80-89802-50-0

Foto na obálke: PR Ťahan – lesné biotopy
Črievičník papučkový (*Cypripedium calceolus*)